

3.1.16/4660 = 12

GOUVERNEMENT VAN NEDERLANDS-NIEUW-GUINEA

COMMISSARIAAT CENTRALE BERGLAND

VERTROUWELIJK.-

AAN:

Zijne Excellentie de Gouverneur
van Nederlands Nieuw-Guinea,
H o l l a n d i a.-

Uw kenmerk

Uw brief van

Ons kenmerk

Datum

Hollandia,

28 februari 1962

162/XXVII-O

Onderwerp **Bevolkingsmoeilijkheden
Baliemvallei.-**

In voldoening aan de opdracht vervat in de memo van de Gouvernementssekretaris d.d. 2 februari 1962 no 3.1.16/12862/2 betreffende nadere bijzonderheden inzake ordeverstoringen in de Baliemvallei, heb ik hierbij de eer Uwer Excellentie ondervolgende gegevens te verstrekken.

De recente ordeverstoringen in de Baliemvallei kunnen als volgt worden gespecificeerd:

1. Gebeurtenissen op 30 en 31 dec. 1961 in het Ibele-Kimbin-gebied;
2. De moord op de handeldrijvende groep Senterkama;
3. De moord op de handeldrijvende groep van de Nalikstam;
4. Interne clash in Kurelugebied;
5. De bedreiging van de zendingspost te Hitigima op 12 februari jl.

1. Voor een goed begrip van de gebeurtenissen in het Ibele/Kimbingebied rondom de jaarwisseling 1961/1962 is het van belang de voorgeschiedenis van deze uithoek van de Grote Vallei in grote lijnen te kennen.

In dit gebied van de vallei, waar de Kosilora en Kosialoa stammen (erfvijanden van elkaar) wonen, is tot april 1960 voortdurend op grote schaal oorlog gevoerd. Tijdens een bestuurspatrouille eind 1959 is een zoon van het opperhoofd Silo doodgeschoten tijdens een aanval op bestuurs- en politieambtenaren, waarna het voor buitenstaanders niet langer verantwoord was om zich zonder politie in het gebied te begeven. De R.K. Missiepater Verheyen, die in zijn penetratiepogingen bleef volharden kwam verschillende malen in ernstige moeilijkheden en één van zijn huisjongens werd in maart 1960 op twee meter afstand achter de pater lopend met speren afgemaakt.

In april 1960 werd besloten een bestuurspost in het gebied te vestigen en op een strategisch punt in het niemandsland tussen Kosialoa en Kosilora werd de post Asolo-goima geopend. De leiding van de post berustte gedurende een half jaar bij de AA Veling en een jaar bij de AAA Van Rheenen

gedurende welke periode ...

gedurende welke periode het met grote krachtsinspanning en bepaaldelijk ten koste van het moreel van beide genoemde bestuursambtenaren gelukt is om stamoorlogvoering in het betrokken gebied te voorkomen.

Sinds de noodzakelijk geworden overplaatsing van de AAA Van Rheenen wordt de post bij wekelijkse toerbeurt door bestuursambtenaren en politiekader uit Wamena gecommandeerd, terwijl een permanente politiebezetting van zes tot acht man op Asologoima verblijft.

Aan de Ibelezijde van het gebied in kwestie zijn de laatste twee jaren weinig bevolkingsmoeilijkheden gemeld. De R.K. Missie heeft een statie in Moesatfak (pater Jorna) en drie scholen, te Moesatfak, Sama (aan de Baliemoever) en te Pintima (richting boven-Ibele). De Pelleba's, die aan de bovenloop van de Ibele, in het Ibeledal wonen, hebben wel enige malen moeilijkheden gemaakt en zelfs eenmaal in maart 1961 een patrouille onder leiding van de AAA Van Rheenen aangevallen, waarbij een Pelleba dodelijk gewond werd alvorens de patrouille zich in veiligheid kon stellen.

Het personeel op de bestuurspost heeft zich in de periode april 1960 - ultimo 1961 behalve met het handhaven van rust en orde voornamelijk bezig gehouden met wegeaanleg en proeven met landbouwgewassen, versterkt door de LVD. Het eerstgenoemde projekt resulteerde in het voltooiën van de jeep-trail Wamena-Pyramid, het tweede had tot nu toe geen resultaten aangezien de bevolking niet de minste belangstelling kon opbrengen voor uitheemse groente, enz.

Ernstige botsingen hebben er sinds augustus 1960 - toen de moordenaar van pater Verheyen's huisjongen werd gearresteerd - niet plaats gehad in het gebied tussen Ibele en Kimbin. De medewerking van de bevolking met bestuur, LVD, R.K. Missie en anderen bleef echter beneden nul. Alleen de gezamenlijke krachtsinspanning, die voor het wegwerk werd geleverd en de bouw van een missiestatie aan de Kimbin in april 1961 zijn noemenswaard en dan ook alleen maar te verklaren uit de vele malen met zoveel woorden geuite overweging van de plaatselijke opperhoofden, dat de blanken en hun agenten misschien wel weg zouden gaan als de weg klaar was en dat de pater toch niet veel schade kon aanrichten door zijn aanwezigheid, omdat hij ongewapend was, dus op ieder geschikt ogenblik gedood of verjaagd zou kunnen worden.

Sinds half 1960 is er een boycott door de Kosilora onder leiding van de hoofden Silo, Koroge en Wennekolik tegen Bestuur en Assologoima ingezet, hetgeen betekende, dat men dagen achtereen geen Dani rond post of school zag. Geregeld circuleerden geruchten over plannen om pater, onderwijzer, agenten en AA of Controleur te vermoorden bij een volgend bezoek aan het gebied. Verschillende malen werden verhalen gehoord over het door Silo en masse verzamelen van alle geschenken, die men in de loop der jaren uit uitheemse landen had ontvangen (schelpen, bijlen, enz.) en het vernietigen en in de Baliemrivier gooien van deze voorwerpen na het

slachten van een

slachten van een taboevarken. Alles om de indringers te verdrijven. Ook op de niet ver van het betrokken gebied gelegen zendingspost Pyramid (CAMA) kwamen geregeld deze geruchten binnen, steeds nauwgezet door de Zendingen aan het Bestuur gemeld. Achter alles scheen het hoofd Sibeale te zitten, de sterke man van de Kimbin.

De vonk, die dit bestuurlijke vat buskruit nog geheel onverwacht tot ontploffing bracht, werd gevormd door een groep van zes Kapauko's (papoea's van de Wisselmeren en werkzaam als ongeschoolde arbeiders van het bestuur te Wamena), die op 30 dec. Wamena verliet met de bedoeling om langs de grote weg naar Pyramid te lopen en daar het vrije weekend door te brengen.

Deze zes Kapauko's waren tesamen mét vier anderen in Mei 1961 op eigen initiatief te Wamena gearriveerd na een looptocht van twee maanden vanaf de Wisselmeren. Een en ander met de onder de Kapauko's in het algemeen sterk levende bedoeling om door middel van handel in messen etc. in de Grote Vallei de oude adatschelpen te verkrijgen, die in de door schelpenimport van de kust reeds sterk gezwollen schelpen-circulatie aan de Wisselmeren nog een hoge waarde vertegenwoordigen.

Aangekomen in het dorp Woogi, één van de stamdorpen van het hoofd Silo en voor buitenstaanders één van de gevaarlijkste plaatsen in de vallei, die door bestuur en politie slechts uiterst voorzichtig placht te worden benaderd in verband met de vijandige aard van de bewoners en het ideale terrein voor sluipmoorden en hinderlagen, geraakte genoemde groep Kapauko's op 31 december aldaar in moeilijkheden toen de leider, een zekere Xaverius Nawipa begon te onderhandelen over enige oude adatschelpen, die hij om de hals van één der Danibewoners zag hangen. Deze laatste wilde echter geen afstand doen van zijn eigendom, hetgeen voor de Kapauko reden was om aan te kondigen, dat hij dan wel de politie zou halen om hem te helpen en om überhaupt het adathoofd Silo eens mores te leren.

Niet geheel onbegrijpelijk ontstaken de Dani's hierover in woede en er ontstond eenhandgemeen, waarbij verschillende Kapauko's, onderwie meergenoemde Xaverius Nawipa, speerwonden opliepen en waarbij tenslotte de jongste van het gezelschap Kapauko's, een zekere Petrus Giai, die niet op tijd kon weggemen, met speerstoten in zijn rug werd afgemaakt.

Het ongunstig effect van deze op zichzelf reeds bedenkelijke moord werd nog vergroot door het feit, dat een en ander aanleiding gaf tot het door de gehele Grote Vallei circulerende gerucht als zou, nu voor het eerst een lid van de klerendragende groep vreemdelingen (waartoe ook worden gerekend de papoea's van elders, die zich door het dragen van kleren met de vreemdelingen associeren) door Dani's gedood was, de kwetsbaarheid van deze groep afdoende zijn gedemonstreerd.

Tevens dient hier nog te worden vermeld, dat

in de nacht van 1 op 2

in de nacht van 1 op 2 januari het R.K. Missieschooltje te Samā dat werd gedreven door een in het betrokken gebied geplaatste Kapauko-onderwijzer, naar alle waarschijnlijkheid als uiting van vijandigheid tegen de Kapauko's in het algemeen door de Dani-bevolking was afgebrand.

Op de 2e januari begaven de Commissaris Bergland en de ACAP zich naar het betrokken gebied, de volgende dag gevolgd door ten man politieversterking met behulp waarvan vervolgens zonder succes is geprobeerd de daders van hogerbedoelde moord te vatten. De bevolking toonde zich over het algemeen zeer vijandig en weinig onder de indruk van de aanwezigheid van de politie, die zij bij iedere patrouille probeerde te besluipen.

Op 16 januari vond een aanval plaats op een politiepatrouille in het gebied van het dorp Woogi, waarbij genoemde patrouille gedwongen was om ter eigen bescherming gericht vuur af te geven met als gevolg één slachtoffer aan Danizijde.

Nog voor het einde van de maand januari moest als gevolg van personeelsgebrek de van het detachement Sentani geleende groep AP versterking weer uit het bergland worden teruggetrokken, hetgeen uiteraard aan de rust in het Kimbingebied niet ten goede kwam. Zo werd aldaar in de periode tussen 3 en 7 februari een Dani, die reeds geruime tijd als tolk en gids voor het personeel van de politiepost Asologoima fungeerde, een zekere Warekmo, onderweg van Pyramid naar Asologoima door een groep gewapende lieden behorende tot de onderhorigen van het bestuursvijandige stamhoofd Silo overvallen en gedood. Een kleine patrouille bestaande uit drie man, die - overigens in strijd met de als gevolg van het tekort aan politiepersoneel gegeven order om zich tot bezetting van de post Asologoima te beperken - zich op 8 februari op onderzoek in deze zaak begaf, werd prompt door een aantal Danikrijgers aangevallen en moest nadat aan de zijde van de tegenpartij niet werd gereageerd op een tweetal waarschuwingschoten zichzelf middels gericht vuur op de aanvoerder beveiligen hetgeen wederom resulteerde in één slachtoffer aan Danizijde.

Als gevolg van de hogergeschetste ontwikkelingen, is de situatie in het Kimbingebied thans zo, dat met het grote tekort aanniet alleen lager politiepersoneel, doch ook en vooral kader, niet anders gedaan kan worden dan de post Asologoima ter voorkoming van nog groter prestigeverlies bezet te houden zulks echter zonder enige mogelijkheid om door geregelde patrouillering de rust en orde in het betrokken gebied te herstellen, laat staan te komen tot de opvatting van de individuele daders der gepleegde moorden.

Ter illustratie van het groeiende besef aan de zijde van de bevolking van de machteloosheid van de weinige politie in de Grote Vallei, zij hierbij nog vermeld, dat kort geleden werd vernomen, dat inmiddels de door pater Peters verlaten missiestatie aan de weg van Wamena naar

Pyramid door de

Pyramid door de Kimbinbevolking is leeggeroofd met als resultaat een buit van diverse zakken schelpen en grote aantallen bijlen, enz. enz.

2. Ook deze moord vond voor zover uit de berichten kon worden gedestilleerd plaats rondom de jaarwisseling 1961/1962. Een drietal vrouwen en een man keerden terug van een tocht naar de zoutbronnen van het Hoofd Kurelu. Zij waren afkomstig uit de streek Senterekama van de Illa-Husagegroep, die woont in de heuvels, welke het begin vormen van de waterscheiding tussen Baliemvallei en Jalimogebied en lieten op deze terugweg allen het leven. De moordenaars werden gemeld te behoren tot de Siokossigroep, woonachtig tussen de Wittaja's en de Inaiereks, doch in verband met het bestaande gebrek aan politiepersoneel bleek het eerst medio februari mogelijk om de daders te arresteren.

Hogerbedoelde zaak is thans nog in onderzoek.

3. Een groep van circa 25 Nalikhensen afkomstig uit het Nagimagebied, een vallei ten zuidoosten van de Baliemvallei, bezocht omstreeks de jaarwisseling de Asolokowalstam bij Hitigima. In verband met de varkensfeesten van het hoofd Ukumhearik waren zij daartoe uitgenodigd en na enige dagen verblijf te Hitigima vertrok de groep via het Wellesiegebied (boven-Wamena) weer naar het eigen woongebied buiten de Grote Vallei.

In het zgn. Walaikgebied, gelegen op een dag lopen ten zuidwesten van de groepering van het Wellesiehoofd Mossarek, wiens mensen verwant zijn aan de Walaik bevolking, werden zij overvallen en moesten circa zes van hun mensen het leven laten. Hiervan werden vervolgens vijf lijken benedenstrooms de Wamena aangetroffen.

Naar verluidt hebben Walaikhensen toestemming gevraagd aan Mossarek om deze represaillemoord te plegen, welke toestemming door Mossarek ook inderdaad werd gegeven.

Uit de beschikbare berichten kon voorts worden opgemaakt, dat de oorzaak van een en ander is gelegen in het feit, dat zeven jaar geleden zes mensen van Mossarek's groep door Nalikhensen zijn gedood en opgegeten. Toen de recente Nalikgroep Mossarek's dorpen passeerde herkende een oude Wellesie papoea één van de Naliks als een deelnemer aan het kanibalistische feestmaal van 1955, hetgeen vervolgens tot de hogergeschetste represailles leidde.

Ook in deze zaak kon geen onmiddellijk plaatselijk onderzoek worden ingesteld in verband met de prioriteit welke werd opgeëist door de gevaarlijker en meer speciaal tegen

invloeden van

invloeden van buiten gerichte situatie in het Kimbingebied.

Intussen is het aan de nog slechts enkele weken in functie zijnde Controleur te Wamena, L.F.B. Dubbeldan en de ervaren Administratief Ambtenaar, J.F.R.M. Veling, gelukt om door middel van een korte patrouille naar het Wellesiegebied althans contact te maken met het hoofd Mossarek waarbij genoemd hoofd het peccavi beled en de verzekering gaf zijn leven te zullen beteren.

4. Alweer rondom de jaarwisseling vond bij Simokak in het gebied van het hoofd Kurelu een umain plaats (interne clantwist), die aan twee papoea's van de Lomabel-groep het leven kostte en waarbij circa 100 huizen werden afgebrand. Deze zaak is door de politiecommandant op de post Moli in het Kurelugebied onderzocht en de adatbepalingen aan gelaedeerde nabestaanden zijn inmiddels verricht, een en ander onder gezag van Kurelu zelf.

5. De plotselinge bedreiging van de zendingspost Hitigima dient te worden gezien in het licht van de zgn. fetishburning-zaak, die zich in mei 1961 in het nabije Kulugwidal voordeed, toen aldaar een gedeelte van de bevolking onder invloed van de Amerikaanse zending Christian and Missionary Alliance (CAMA) zich liet overhalen tot het ostentatief verbranden van haar heilige voorwerpen, oorlogssperen, etc. een en ander als bewijs van een break met het verleden en bereidheid om het Christelijk geloof te aanvaarden terwijl echter de andere helft van de bevolking ter beveiliging van haar oude adatwaarden gewelddadige tegenactie nam met als gevolg aan weerszijden twee doden.

Bij de aanval, die op 22 mei 1961 plaatsvond, moesten de CAMA-zendingen Bozeman en Bromley voor hun leven rennen, evenals ook twee van hun Biakse assistenten.

Blijkbaar niet voldoende wijzer geworden door dit gebeuren, probeerde in jl. februari de in het aangrenzende gebied te Hitigima wonende CAMA-zending T. Bozeman wederom middels het publiekelijk verbranden van heilige voorwerpen door één van hun aanhangers een zendingssucces te bereiken, dat echter een volslagen averechtse uitwerking bleek te hebben. Immers het belangrijke plaatselijke hoofd Ukumhearik, die overigens op een lange staat van dienst in samenwerking met Gouvernement en Amerikaanse Zending kan wijzen, doch die door deze vernietiging van oude adatvoorwerpen zijn sociale en economische positie ernstig bedreigd zag, mobiliseerde via enige van zijn kains (adjudanten) de overgrote meerderheid van de omwonende bevolking met de bedoeling om door middel van het uitroeien van de zendingspost Hitigima een einde te maken aan de penetratie van de door hem zo gevaarlijk geachte invloeden in zijn gebied.

Nog juist op tijd evacueerde de zending zijn gezin per MAF Cessna, terwijl⁶² vanuit Wamena over land

ijlings naar Hitigima ...

--7--

ijlings naar Hitigima gedirigeerde politiepatrouille de verzamelde bevolkingsgroepen wist te verspreiden en zodoende een eerste adempauze in de gespannen situatie wist te scheppen.

Op de 13e februari werd mede in verband met een mogelijke bedreiging van het nabijgelegen bestuurscentrum Wamena een groep van vijftien man politieversterking van de opleidingsschool te Hollandia ingevlogen naar Wamena, terwijl in de ochtend van de volgende dag dank zij kundige voorbereiding door de te Wamena geplaatste Papoea bestuursambtenaar R. Rumbiak, door de Commissaris van de Afdeling Centraal Bergland ter plaatse persoonlijk contact kon worden gemaakt met het meezgenoemde hoofd Ukumhearik. Na afloop van een serie besprekingen te Hitigima gehouden, waartoe ook de Field Director van de CAMA uit Hollandia werd ingevlogen en na de nodige waarschuwingen naar beide zijden keerde de rust in het betrokken gebied geleidelijk terug, overigens met achterlating van een bittere nasmaak over het naieve en onverantwoordelijke optreden van een Amerikaanse zendeling, waardoor rust en orde nodeloos in gevaar werden gebracht.

Op de 27e februari werd de vijftien man sterke AP-versterkingsgroep weer uit de Baliem teruggetrokken.

Uit het bovenstaande moge duidelijk blijken, dat de situatie in de Baliemvallei thans als gevolg van de hogergeschetste serie ordeverstoringen verre van stabiel is en dat met name in het Kimbingebied het gevaar voor ernstiger ongeregelheden zeker niet denkbeeldig is. De exacte reden voor deze verslechtering is moeilijk aanwijsbaar. Enerzijds kan op grond van de verschillende aard en plaats der diverse ordeverstoringen wel een toevallige coincidentie worden aangenomen, doch anderzijds lijkt ook voor de hand te liggen, dat met het voortschrijden van de Westerse invloeden in de Baliemvallei bepaalde reactionnaire adatkernen zich thans duidelijk manifesteren, aangezien de huidige ontwikkeling hun bestaan onmiskenbaar bedreigt.

Ook is het niet verwonderlijk, dat na de periode van strakke pacificatie onder de controleur Gonzalves en Resident Eibrink Jansen de teugels onder Gonzalves' opvolger wat werden gevierd met het bij de keiharde Danibevolking onvermijdelijke gevolg, dat dit liberalisme voor zwakte aan de zijde van het Gouvernement werd aangezien, hetgeen weer tot gevolg had een grotere geneigdheid om in voorkomende gevallen tot de vroegere situatie van eigen richting en ongebreidelde stamoorlogen terug te keren.

Hoe het ook zij, het is duidelijk, dat het wassende reactionnaire getij met name in het Kimbingedeelte van de Grote Vallei slechts kan worden gekeerd door een permanente versterking van het politie effectief in de Baliemvallei (thans slechts dertig man voor 60.000 nog nauwelijks

gepacificeerde Dani's)

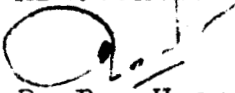
*moed om de
naaktstom
te langzame
penetratie*

--8--

gepacificeerde Dani's). Hiervoor werd reeds gepleit bij de Afdeling Politie van de Dienst van Binnenlandse Zaken, doch zowel door gebrek aan manschappen als a fortiori aan adequaat kader bleef een en ander tot op heden nog zonder resultaat.

Overigens is het niet uitsluitend het gebrek aan politiepersoneel, dat verdere introductie en consolidering van de pax neerlandica in de Baliemvallei belemmert, ook in ander opzicht ligt de situatie moeilijk, wanneer men bedenkt hoe schadelijk juist nu de echo's van een, bij iedere systematische pacificatie nu eenmaal onvermijdelijke, clash tussen de overheid en conservatieve bevolkingselementen zouden uitwerken in het vlak van de internationale politiek.

De Commissaris van de
Afd. Centraal Bergland,

R. Den Haan.-

c.c. Directeur Binnenlandse Zaken.